

УДК 025.34

Г. В. Дзюба, зав. сектору періодичних видань Наукової бібліотеки Національного фармацевтичного університету
О. М. Подковиріна, провідний бібліотекар Наукової бібліотеки Національного фармацевтичного університету

ЕЛЕКТРОННИЙ КАТАЛОГ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ: ПРОБЛЕМИ ЯКОСТІ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ (З ДОСВІДУ РОБОТИ НБ НФаУ)

Ключові слова: електронні каталоги; інформаційно-комунікаційні технології, інформаційні ресурси; інформаційно-бібліографічне обслуговування.

Ключевые слова: электронные каталоги, информационно-коммуникационные технологии, информационные ресурсы, информационно-библиографическое обслуживание.

Key words: electronic catalogs, information and communication technology, information resources, information and bibliographic services.

Будь-яка бібліотека, будь то звичайна або електронна, починається з каталогу "Цайт" (ФРН), № 40, 1997

Електронний каталог (ЕК) надійно увійшов у життя бібліотечного співтовариства. Він об'єднує і систематизує ресурси бібліотеки і пропонує їх користувачам в доступному логічному вигляді, створюючи умови для реалізації одного з головних принципів відкритого суспільства - принципу загальної доступності інформації.

Виконуючи основну інформаційно-пошукову функцію ЕК бібліотек університетів використовують сучасні програмні та технічні засоби, які дозволяють створити комфортне середовище для користувачів, забезпечує широкий спектр сервісних можливостей: швидко встановити наявність і місцезнаходження документа у фондах бібліотеки; забезпечити пошук необхідних даних на робочому місці або вдома, сформулювати замовлення, тощо. Вдосконалюючи інформаційно-пошукові можливості ЕК, каталогізатори НБ НФаУ, окрім бібліографічного запису, розкривають зміст видання. Також ЕК виконує знаково-комунікативну та педагогічну функції. Перша реалізується завдяки каталогізатору, який є інтерпретатором інформації, закладеної в документі, а педагогічна функція сприяє інтелектуальному та професійному розвитку особистості користувача. Особлива важливість цього питання

зумовлена тим, що робота з ЕК можлива як безпосередньо в бібліотеці, так і в режимі віддаленого доступу, що виключає необхідність контактів користувачів із співробітниками бібліотеки. На наш погляд, завдання бібліотеки в даному випадку - створення «файлів допомоги». Вони повинні бути невеликими за обсягом і лаконічно складеними.

Так само хотілося б звернути увагу на проблему редагування ЕК. Розробка технології редагування ЕК є своєчасною дією в процесі контролю якості робіт зі створення ЕК Наукової бібліотеки. Редагування ЕК вимагає великих ресурсів. Воно носить комплексний характер і допускає можливість планування редагування словників авторів і колективів, ключових слів і предметних рубрик, індексів класифікацій, тощо.

Крім цього, важливим є момент використання скорочення слів. З одного боку ми працюємо з базою даних, тому скорочення тут зовсім не потрібні, з іншого боку, ніхто не відміняв Держстандарту на ведення традиційних каталогів і картотек, самі карткові каталоги та картотеки, а також використання форм друкованих бібліографічних записів. Ідеальним, на наш погляд, був би варіант, коли б програма сама при формуванні вихідних форм скорочувала слова, використовуючи для цього свої внутрішні інструменти.

НБ НФаУ розпочала свою роботу по створенню ЕК з 1997 року на базі ліцензійної бібліотечної програми «LIBERmedia». З листопада 2011 року бібліотека перейшла на автоматизовану бібліотечно-інформаційну систему (АБІС) «ІРБІС», яка дала змогу продовжити створення ЕК на більш високому рівні. АРМ «Каталогізатор» забезпечує максимально повний опис усіх видів і типів документів - одностомних, багатостомних, серіальних, періодичних видань, або статей з будь-якого вищевказаного виду документів та документів на електронних носіях та комп'ютерних файлах. Докладна деталізація елементів БО дає можливість при їх одноразовому введенні багаторазового використання для отримання різних вихідних і переглядових форм, сценаріїв пошуку. При введенні автоматично здійснюється формально логічний контроль частини даних та звірка на дублетність, що допомагає уникнути дублювання

бібліографічного опису на вже наявних у фонді бібліотеки документи.

На цей час до ЕК внесені записи на весь фонд навчальної літератури (підручники, навчальні посібники, методичні видання). ЕК постійно поповнюється новими надходженнями, конвертаційними записами та вводом ретроспективної частини фонду наукового абонементу та читального залу бібліотеки. Щороку каталог поповнюється на 10 500 записів.

На сучасному етапі процес створення ЕК НБ НФаУ переходить на новий рівень - від кількісного наповнення до якісного вдосконалення. Працюючи над цим завданням, слід зазначити, проблеми якості та розвитку ЕК, питання визначення складу лінгвістичного забезпечення та покращення тематичного пошуку неодноразово розглядалися на сторінках професійної преси. Актуальні питання є предметом обговорення низки міжнародних конференцій і семінарів. Ці аспекти висвітлені в публікаціях таких фахівців, як Е. Р. Сукіасян, Я. К. Шрайберг, Г. Лук'яненко та Г. А. Скарук [2, 3, 4, 5, 6].

Найважливішою характеристикою при оцінці якості пошукових можливостей ЕК є його лінгвістичне забезпечення. Співробітниками бібліотеки в процесі наукової обробки документів використовується тезаурус MeSH (Medical Subject Headings). Практика застосування цього тезаурусу як засобу індексування галузевої літератури для каталогізаторів і пошукового інструменту для користувачів надає змогу виділити переваги цієї ПІМ : можливість повно і точно передавати зміст документу; підвищення якості наукової обробки документів; можливість централізованої підтримки актуальності авторитетного файлу ПР; скорочення витрат на каталогізацію документів; можливість обміну даними в процесі корпоративної каталогізації; зручність та ефективність інформаційного пошуку. Основним недоліком використання тезаурусу MeSH є відсутність термінів, які відображають національні особливості, сучасний стан наукових досліджень, теорії і практики фармацевтичної галузі. Якщо певний термін/поняття відсутній в MeSH, то воно вноситься в поле «Предметні рубрики». Таким чином, читач має можливість здійснювати пошук інформації, використовуючи потенціал двох тезаурусів.

Не викликає сумніву те, що об'єднання бібліотек у спільних проектах не тільки забезпечують ширший доступ до інформаційних ресурсів, але значно скорочує витрати на традиційні бібліотечні процеси і формує новий тип міжбібліотечних відносин. Дослідивши позитивний досвід світового бібліотечного співтовариства, НБ НФаУ стала членом корпорації медичних бібліотек, що об'єднує десять бібліотек: Національну наукову медичну бібліотеку України; обласні наукові медичні бібліотеки - Херсонську, Луганську, Дніпропетровську, Черкаську; бібліотеки ВНЗ - Дніпропетровської державної медичної академії, Запорізького державного медичного університету, Харківського національного медичного університету, Національного фармацевтичного університету; бібліотеку ДУ «Інституту отоларингології ім. проф. О.С. Коломійченка» НАМНУ. Мета корпоративного проекту – формування Зведеного каталогу медичних бібліотек України на базі єдиного програмного забезпечення АБІС ІРБІС, використання міжнародного формату подання бібліографічних даних та електронного тезауруса предметних рубрик MeSH. Спільними зусиллями бібліотек-учасниць аналітично розписуються 220 медичних журналів. Це спонукає каталогізаторів якісно формувати бібліографічний запис відповідно до міжнародних стандартів.

Моніторинг інформаційних запитів контингенту університету показує, що нашим користувачам, насамперед, необхідна повнотекстова інформація.

ІРБІС відповідає новим технологіям створення повнотекстових сховищ знань на основі ЕК бібліотеки. Для цього за основу береться поле «Посилання на зовнішній об'єкт - текст» на сторінці «Технологія». На цей час ЕК – це вхід до Електронної бібліотеки кафедральних навчальних, наукових, довідкових, періодичних видань видавництва НФаУ, авторефератів дисертацій науковців НФаУ. Електронна бібліотека університету налічує близько 10000 назв електронних документів. Таким чином, працюючи з ЕК, користувачі мають можливість вийти на електронну повнотекстову версію документів.

Відкритий інформаційний простір дозволяє, з одного боку, спростити, а з іншого поглибити і поліпшити освітній процес. Якщо студентам не треба буде

прикладати особливих зусиль і проводити складні маніпуляції для пошуку інформації, то це тільки послужить аргументом на користь використання додаткової інформації під час навчання. Тому, колектив НБ НФаУ своїм головним завданням вважає найбільш повне задоволення інформаційних потреб викладачів і студентів університету в зручній для них формі; забезпечення освітньої та наукової діяльності університету інформаційною підтримкою, що відповідає сучасним вимогам і можливостям; здійснення комплексного управління бібліотечними процесами на основі єдиної бази даних – ЕК; надання користувачам додаткових послуг та сервісів (бронювання і замовлення літератури, перегляд свого формуляру, роздруківка списку літератури тощо).

Таким чином, досвід роботи Наукової бібліотеки НФаУ дозволяє зробити висновок, що ЕК стає ключовим елементом її відкритого інформаційного простору та головною ланкою інформаційної системи, об'єднуючи і логічно завершуючи її.

Список літератури:

1. Библиотеки и информационные ресурсы в современном мире науки, культуры, образования и бизнеса [Электронный ресурс]: материалы конф. – Электрон. дан. – М.: ГПНТБ России, 2011. – 1 электрон. опт. диск (CD - ROM). – Систем. требования: IBM PC , Windows 2000 или выше. – Загл. с этикетки диска. – ISBN 978-5-85638-150-3. – № гос. регистрации 0321100651.
2. Лукьяненко, Г. Электронный каталог как поисковая система / Г. Лукьяненко// Библиотека. - 2011. - № 1. - С. 26-31.
3. Скарук, Г. А. Роль лингвистических средств в обеспечении комфортности поиска в электронном каталоге / Г. А. Скарук // Научные и технические библиотеки. – 2011. – № 1. – С. 101-110.
4. Сукиасян, Э. Р. Каталогизация и классификация. Электронные каталоги и автоматизированные библиотечные системы : избранные статьи / Э. Р. Сукиасян. – СПб. : Профессия, 2010. – 536 с. – (Библиотека).
5. Шрайберг, Я. Л. Первое десятилетие информационного века: влияние информационно-электронной среды на роль и позицию библиотек в развивающемся обществе. Ежегодный доклад конференции "Крым". Год 2010 / Я. Л. Шрайберг. - С.7-63. - Библиогр.: с. 60-63 <http://147.45.19.130/reader/flipping/Resource-3212/2012/index.html>